

Zastosowania paradygmatu decyzji leksykalnych do badania aktywizacji stereotypów

Marcin Bukowski

Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

W artykule podjęto próbę systematyzacji wiedzy na temat rodzaju efektów uzyskiwanych za pomocą zadania decyzji leksykalnych oraz krytyczną analizę zastosowań tej metody w dziedzinie badań nad poznaniem społecznym. Zwrócono uwagę na źródła metody w problematyce z pogranicza psychologii poznania i psycholingwistyki, związanej z procesami rozpoznawania słów i dostępu leksykalnego. Zaprezentowano możliwe warianty tej metody (w połączeniu z procedurą prymowania semantycznego i jako osobnej procedury) oraz obszary jej adaptacji w badaniach nad dostępnością wiedzy stereotypowej i złożonych kategorii społecznych. Przedstawiono również inne aplikacje owej procedury, wskazujące na uwarunkowania procesu automatycznej aktywizacji stereotypów. Omówiono możliwe ograniczenia paradygmatu decyzji leksykalnych oraz dziedziny badań nad procesami stereotypizacji, w których konieczne jest zastosowanie miar wychodzących poza badanie skojarzeń między pojęciami.

Słowa kluczowe: aktywizacja stereotypów, paradygmat decyzji leksykalnych, prymowanie semantyczne

Tematyka dostępności poznawczej wiedzy stanowiła od początków rozwoju nurtu poznania społecznego jedno z kluczowych zagadnień. Eksperymentalne badanie aktywizacji struktur pojęciowych wymagało zaadaptowania nowych metodologii, które już wcześniej stosowano na gruncie badań podstawowych w obszarze psychologii poznawczej. Jedną z popularniejszych metod, nadal wykorzystywanych przez psychologów z nurtu poznania społecznego, stało się zadanie decyzji leksykalnych, w którym osoby badane klasyfikują pojawiające się na ekranie zlepki liter pod względem ich znaczenia, dzieląc je na dwie kategorie: słowo *vs.* pseudosłowo (stąd nazwa: Lexical Decision Task – LDT). Adekwatność zastosowań tego paradygmatu do badania dostępności poznawczej pojęć zachęciła psychologów społecznych do wykorzystania go w badaniach nad dostępnością różnorodnych elementów wiedzy społecznej (cech, zachowań, celów itp.). Wraz ze wzrostem popularności tej metody w nurcie poznania społecznego pojawiły się nowe, twórcze aplikacje LDT, które wiązały się z możliwościami nadużyć, względnie nadinterpretacji wyników uzyskanych za jego

pomocą. W niniejszym tekście podjęto próbę krytycznej analizy adaptacji procedury decyzji leksykalnych w dziedzinie psychologii poznania społecznego, koncentrując się na najszerszym obszarze jej zastosowań – badaniach nad aktywizacją wiedzy stereotypowej.

Źródła metodologii LDT

Początek „kariery” paradygmatu decyzji leksykalnych wiąże się z jednymi z kluczowych pytań psycholingwistyki, a mianowicie: w jaki sposób rozpoznajemy słowa oraz dochodzimy do rozumienia zdań i tekstów? W klasycznych teoriach rozpoznawania słów przyjmowano założenie, że aby rozpoznać dane słowo, podmiot musi powiązać informacje sensoryczne (z poziomu ortograficznego lub fonologicznego) z wewnętrzną reprezentacją leksykalną tego słowa (Becker, 1976; Forster, 1979; Morton, 1969). W badaniach prowadzonych z użyciem paradygmatu decyzji leksykalnych (czyli rozróżniania słów od pseudosłów), jak również metodologii wypowiedziania słów (odczytywania na głos prezentowanych słów), koncentrowano się na procesach dostępu leksykalnego, ujmowanego jako rozpoznanie słowa bez konieczności wpływu bardziej złożonych procesów konstruowania jego znaczenia. Po latach podjęto krytykę tych teorii, wskazując na wyniki badań, które dowodzą, że czas potrzebny do

Marcin Bukowski, Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński, Al. Mickiewicza 3, 31-120 Kraków,
e-mail: buko@apple.phils.uj.edu.pl

rozpoznania słowa przez osoby badane odzwierciedla dostęp leksykalny do jego znaczenia, jak również elementy strategicznego przetwarzania, związane z oczekiwaniami i procesami sprawdzania związku znaczeniowego z innymi, prezentowanymi w zadaniu słowami (Harley, 1995). Co więcej, stwierdzono, że znaczenie słowa może być dostępne przed jego rozpoznaniem dzięki efektom prymowania przez powiązane z nim i równocześnie aktywne reprezentacje (Balota, 1990). Szczególnie w badaniach z wykorzystaniem LDT zaobserwowano istotny wpływ semantycznego poziomu analizy słów – związanego ze stopniem zaznajomienia z danym słowem (*familiarity*), jego pozycją na wymiarze konkretności–abstrakcyjności oraz zakresem znaczeniowym (polisemią w przypadku wielości znaczeń) – na czasy decyzji leksykalnych (Balota, Ferraro i Connor, 1991). W ramach podejścia koneksjonistycznego zaproponowano, aby zrezygnować z terminu „dostęp leksykalny”, ponieważ sugeruje on przechowywanie jednostek leksykalnych w postaci statycznych reprezentacji, i wyjaśniać proces rozpoznawania słów, odwołując się do równoległego integrowania informacji sensorycznej oraz kontekstowej ze znaczeniem danego słowa (Seidenberg, 1990). Wyniki badań nad rozpoznawaniem słów z wykorzystaniem paradygmatu LDT zasadniczo potwierdziły założenie, że na podstawie prostej reakcji na rozpoznanie słowa można wnioskować o stopniu dostępności pamięciowej określonego obszaru wiedzy. Równocześnie wskutek umieszczenia słowa w kontekście innych słów (podobnie jak w przypadku zagnieżdzenia słów w zdaniach i tekstach) powstają efekty wzajemnej facylitacji i inhibicji znaczeń, czyli ułatwiania bądź hamowania dostępu pamięciowego do określonych skojarzeń między pojęciami. Wpływ kontekstu na rozpoznawanie słów badano w szczególności przy użyciu paradygmatu decyzji leksykalnych jako elementu procedury prymowania.

Lashley (1951) – wyjaśniając, w jaki sposób rozumiemy język mówiony – użył terminu prymowanie (*priming*) w odniesieniu do aktywizacji przez kontekst zdania spójnych z nim struktur pojęciowych. Na gruncie eksperymentalnym efekty prymowania semantycznego zademonstrowali w swych badaniach (używając decyzji leksykalnych) Meyer i Schvaneveldt (1971). W klasycznym eksperymencie z zastosowaniem tego paradygmatu osobom badanym eksponowano na ekranie komputera słowo (np. „chleb”), a po jego zniknięciu – inne słowo, powiązane znaczeniowo z poprzednim (np. „masło”), niepowiązane z nim (np. lekarz) lub pozbawiony znaczenia ciąg liter (np. „mesło”). Zadaniem badanego było określenie, czy na ekranie pojawiały się poprawne słowa w języku, w którym przeprowadzano badanie, czy też pozbawione

znaczenia zlepki liter imitujące słowa. Wśród słów sensownych występowały wyrazy powiązane oraz niepowiązane znaczeniowo z prymą. Wyniki badania interpretowano zgodnie z założeniami teorii sieci semantycznych oraz rozprzestrzeniającej się aktywizacji (Collins i Loftus, 1975; Collins i Quillian, 1969). Teorie te przewidują, że pobudzenie jednego węzła rozprzestrzenia się na inne, powiązane z nim na zasadzie bliskości semantycznej. Rozpoznanie słowa powiązanego znaczeniowo z innym, wcześniej prezentowanym, powinno być zatem szybsze niż w przypadku słów nieskojarzonych ze sobą znaczeniowo. Posner i Synder (1975) zwrócili uwagę, że efekty prymowania semantycznego zasadniczo mają charakter silnie zautomatyzowany, lecz możliwe jest również strategiczne przetwarzanie związku znaczeniowego między parą bodźców. Efektywność tego typu przetwarzania zależy, ich zdaniem, w głównej mierze od odstępów czasu, dzielącego prymę od słowa docelowego. Według autorów tej koncepcji strategiczne przetwarzanie jest możliwe tylko w warunkach dłuższego odstępów między prezentowanymi słowami, czyli wtedy, gdy badani dysponują większą pulą wolnych zasobów poznawczych.

W kolejnych badaniach z zastosowaniem prymowania semantycznego, poświęconych procesom zaangażowanym w rozumienie tekstów, sprawdzano wpływ odstępów czasu między pojawieniem się prymy a pojawieniem się słowa docelowego na proces aktywizacji pojęć (Neely, 1977). Neely udowodnił, że w procedurze poprzedzania semantycznego krótkie (poniżej 300 ms) odstępów czasu między prezentacją prymy oraz bodźca docelowego (tzw. *stimulus onset asynchrony* – SOA) wywołują efekt facylitacji, polegający na szybszym rozpoznawaniu znaczenia słów powiązanych semantycznie. Nawet jeśli w instrukcji uprzedzono badanych, że słowa mogą być niepowiązane znaczeniowo ze sobą, to tego efektu nie udało się zmodyfikować. Jedynie w warunku eksperymentalnym, w którym odstępów czasowe były dłuższe, taka strategiczna modyfikacja efektu facylitacji była możliwa. Eksperyment ten dostarczył dowodów na potwierdzenie tezy dotyczącej znikomej elastyczności dobrze wyuczonych skojarzeń między pojęciami w pamięci semantycznej, a także zainspirował badaczy poznania społecznego do stosowania metod poprzedzania semantycznego jako narzędzi służących do oceny automatyzacji skojarzeń między pojęciami.

W tradycji społecznego poznania zadań decyzji leksykalnych używano zarówno jako elementu procedury prymowania semantycznego, jak i samodzielnej procedury (Gaertner i McLaughlin, 1983; Macrae, Bodenhausen, Milne i Jetten, 1994). Powszechne stały się zastosowania zadania decyzji leksykalnych związane z badaniem

dostępności poszczególnych struktur wiedzy, które mogły zostać zaktywizowane nie tylko przez wcześniej prezentowane pojęcia (jak to ma miejsce w paradygmacie prymowania sekwencyjnego), lecz również oddziałujący w danym momencie szerszy kontekst sytuacyjny lub społeczny.

Adaptacja paradygmatu decyzji leksykalnych do badania dostępności wiedzy społecznej

Jeden z pierwszych kroków w kierunku adaptacji metody poprzedzania semantycznego do badania zjawisk społecznych uczynił Higgins, który dowiódł, że efekty poprzedzania mogą również oddziaływać na ocenę cech osobowości fikcyjnej osoby (Higgins, Bargh i Lombardi, 1985). Opisał również dynamikę aktywizacji wiedzy (Higgins, 1996), wskazując, że aby określona wiedza mogła wywierać wpływ na dalsze etapy przetwarzania informacji, muszą być spełnione dwa warunki. Najpierw muszą istnieć w pamięci podmiotu potencjalnie osiągalne elementy wiedzy (*availability*), które na dalszym etapie mogą ulec zaktywizowaniu i dzięki temu zyskać większą dostępność poznawczą (*accessibility*). W kolejnych fazach przetwarzania informacji oceniana jest stosowność tej wiedzy do wymogów sytuacji. Gdy ocena jest pozytywna, dopiero wtedy zaktywizowana wiedza może być wykorzystana do formułowania sądów lub przekonań (*applicability*). Paradygmat decyzji leksykalnych szybko zyskał znaczną popularność w dziedzinie społecznego poznania ze względu na jego zastosowania do badania dostępności poznawczej i aktywizacji struktur pamięciowych związanych z bodźcami społecznymi.

Kategorie społeczne – takie jak rasa czy płeć – można traktować jako bodźce wyzwalaające określoną sieć skojarzeń w pamięci semantycznej, zaś czas potrzebny do rozpoznania poszczególnych słów – jako wskaźnik stopnia aktywizacji tej reprezentacji pojęciowej. Zastosowana w studiach nad procesami stereotypizacji metodologia decyzji leksykalnych i prymowania semantycznego okazała się szczególnie adekwatna do badania fazy aktywizacji stereotypu. Sam fakt aktywizacji wiedzy stereotypowej nie oznacza jednak, że zostanie ona wykorzystana na dalszych etapach przetwarzania informacji (Gilbert i Hixon, 1991). Wydaje się, że proces ten służy wyselekcjonowaniu z posiadanej przez jednostkę wiedzy na temat danej grupy społecznej dominującej reprezentacji pojęciowej, która będzie w znaczącym stopniu ukierunkowywać dalsze fazy przetwarzania informacji odnoszących się do tej grupy.

Zadanie decyzji leksykalnych znalazło szerokie zastosowanie jako miara dostępności struktur wiedzy odnoszących się do różnorodnych obszarów rzeczywistości

społecznej. Paradygmat decyzji leksykalnych stosowano z powodzeniem w badaniach dotyczących takich zagadnień, jak ocena dostępności celów osoby badanej oraz asocjacji pomiędzy celami i środkami do osiągnięcia tych celów (np. powiązania słów „wykształcenie” – „studować”) (Kruglanski i in., 2002). Badano również wpływ określonego typu środowiska (np. biblioteki) na aktywizację pojęć spójnych z przypisywanymi do niego normami behawioralnymi (np. „szeptać”) (Aarts i Dijksterhuis, 2003). Inne przykładowe aplikacje tej metody pozwoliły odkryć również istnienie szybszych skojarzeń między pojęciami oznaczającymi posiadanie władzy i pojęciami związanymi z relacjami seksualnymi w próbie mężczyzn, którzy uzyskali wysokie wyniki na skalach molestowania i agresji seksualnej (Bargh, Raymond, Pryor i Strack, 1995). Wyniki nowszych badań z zastosowaniem zadania decyzji leksykalnych wykazały też istnienie powiązań między nadrzędnymi kategoriami społecznymi a przypisywanymi im rodzajami zachowań (Jonas i Sassenberg, 2006).

Powyższe przykłady wskazują na możliwości zastosowania procedury decyzji leksykalnych do badania różnego typu struktur wiedzy jednostki. Warto podkreślić, że wiedza ta nie zawiera elementów ewaluacyjnych. W przeciwieństwie do metod, w których słowo klasyfikuje się na wymiarze (dobry–zły) (metodologia oceny walencji skojarzeń w dziedzinie badań nad postawami – zob. Fazio, Sanbonmatsu, Powell i Kardes, 1986), klasyfikacja słów w procedurze decyzji leksykalnych mówi jedynie o sile skojarzenia semantycznego między dwoma pojęciami lub dostępności pewnego obszaru wiedzy. Procedura ta nie dostarcza informacji dotyczącej ogólnej oceny osoby spostrzeganej, lecz jedynie oceny jej specyficznych charakterystyk. Rzetelnego przeglądu badań nad możliwościami użycia metod prymowania sekwencyjnego (w których zadaniem osoby badanej może być decyzja leksykalna, pozytywna vs. negatywna ewaluacja słowa, wymawianie słowa czy też kategoryzacja przymiotnikowa) dokonano w ostatnich latach na łamach literatury poświęconej społecznemu poznaniu (Bargh i Chartrand, 2000; Brauer, Wasel i Niedenthal, 2000; Fazio i Olson, 2003; Musch i Klauer, 2003). Przegląd taki wykraczałby poza ramy niniejszego artykułu, dlatego w dalszej części tekstu skoncentrujemy się jedynie na najczęstszych zastosowaniach procedury decyzji leksykalnych (jako odrębnego zadania i jako elementu procedury prymowania semantycznego) w badaniach nad aktywizacją wiedzy stereotypowej, starając się przedstawić krytyczne ujęcie zalet i ograniczeń tej metodologii.

Zastosowania LDT w badaniach nad aktywizacją wiedzy stereotypowej

Jednym z powodów, dla których psychologowie społeczni zainteresowali się stosowaniem paradygmatu decyzji leksykalnych do pomiaru dostępności pamięciowej stereotypów, były względy metodologiczne. Procedura ta dostarczała bowiem możliwości ominięcia tendencji osób badanych do kontrolowania swoich odpowiedzi i kierowania się motywami autoprezentacyjnymi. Wraz ze zmianami norm kulturowych, które zaczęły promować poprawność polityczną i unikanie wyrażania wprost swoich przekonań na temat innych grup społecznych, jawne miary stereotypów przestały pełnić dobrze swoją funkcję diagnostyczną i prognostyczną, umożliwiającą przewidywanie zachowania (Brauer i in., 2000).

Względy pragmatyczne były ważnym, choć niewystarczającym powodem zainteresowania badaczy poznania społecznego metodologią decyzji leksykalnych. W sensie teoretycznym metody, za których pomocą da się zbadać siłę asocjacji pomiędzy nadrzędną kategorią społeczną a przypisywanymi jej cechami, charakterystykami i zachowaniami – są doskonale dopasowane do poznawczo-społecznego sposobu rozumienia reprezentacji stereotypowych jako sieci skojarzeniowych (Stangor i Lange, 1994). Badacze procesów stereotypizacji wychodzą z założenia, że w warunkach laboratoryjnych podobnie jak słowo „chleb” ułatwia rozpoznanie słowa „masło”, słowo „bibliotekarz” powinno ułatwiać rozpoznanie słowa „spokojny”, a zatem reguły aktywizacji skojarzeń dotyczących kategorii społecznych i powiązanych z nimi znaczeniowo cech są identyczne jak w przypadku innych kategorii, jedyna różnica dotyczy ich treści.

W jednym z pierwszych zastosowań paradygmatu decyzji leksykalnych w badaniach nad stereotypizacją Gaertner i McLaughlin (1983) prosili uczestników eksperymentu o określenie, czy jednocześnie prezentowana na ekranie komputera para bodźców to słowa sensowne czy pozbawione znaczenia. Założenie dotyczące szybszych reakcji w przypadku par spójnych znaczeniowo przeniesiono na grunt bodźców społecznych, a zatem, jeśli dana osoba ma silnie utrwalone w pamięci skojarzenia pomiędzy kategorią stereotypizowanej grupy (w omawianych badaniach byli to Afroamerykanie) a cechą typową dla tej grupy (np. „leniwy”), to reakcje powinny być szybsze w warunkach, kiedy kategoria i cecha są spójne ze stereotypem niż w warunkach braku takiej spójności. W omawianych badaniach zaobserwowano, że badani szybciej reagowali na powiązania słów pozytywnych z kategorią grupy własnej („biały”) niż grupy obcej („czarny”). Reakcje na powiązania słów negatywnych z grupą obcą nie okazały się

jednak wbrew hipotezom szybsze niż w przypadku grupy własnej.

W modyfikacji tego badania, dokonanej przez Dovidio, Evans i Tylera (1986), zastosowano paradygmat prymowania kategorią „biały” lub „czarny” (prezentowaną nadprogowo przez dwie sekundy), aby potem zapytać badanych, czy prezentowana cecha może być przypisana danej grupie czy nie. Wyniki ujawniły, że facylitacja występowała zawsze w przypadku spójnych powiązań kategorii i cech stereotypowych niezależnie od tego, czy cechy były pozytywne, czy negatywne. Badanie to dowiodło, że jeśli kategorie są prezentowane wcześniej niż cechy, można zaobserwować na poziomie szybkości reagowania aktywizację struktury znaczeniowej stereotypu. Nie można było jednak – jak przyznali sami autorzy eksperymentu – w pełni wykluczyć tendencji osób badanych do kontroli swych reakcji, ponieważ prezentacja prym przebiegała powyżej progu świadomości.

Wittenbrink, Judd i Park (1997) zastosowali zatem modyfikację zadania leksykalnego w wersji z prymowaniem semantycznym – z tą różnicą, że bodźce poprzedzające (również kategoria „czarny” vs. „biały”) prezentowano podprogowo (15 ms). Bodźcami, oprócz kategorii stereotypowych, były słowa neutralne i ciągi znaków (np. rząd liter X), zaś słowami docelowymi – cechy stereotypowe dla Afroamerykanów (pozytywne i negatywne) i białych Amerykanów (również pozytywne i negatywne) oraz pseudosłowa. W eksperymencie tym zdołano zasadniczo potwierdzić, na poziomie nieświadomego przetwarzania, wcześniejsze wyniki Dovidio i współpracowników (1986), wskazujące na występowanie facylitacji powiązań stereotypowych – zarówno pozytywnych cech białych Amerykanów z kategorią „biały”, jak i negatywnych cech Afroamerykanów z kategorią „czarny”. Dodatkowym interesującym rezultatem tych badań było ujawnienie istotnych dodatnich korelacji ($r = 0,41$) pomiędzy czasami reakcji uzyskanymi w LDT a bezpośrednią miarą rasizmu w postaci odpowiedzi w Modern Racism Scale (MRS) (McConahay, 1986). Autorzy sugerują, że miary bezpośrednie nie mierzą innych struktur wiedzy niż miary pośrednie, są jedynie bardziej odporne na tendencje osób badanych do kształtowania swych przekonań stosownie do oczekiwań. Co więcej, badania Wittenbrinka i współpracowników wykazały, że aktywizacja stereotypu nie jest procesem niezróżnicowanym i zachodzącym u wszystkich członków danej kultury w taki sam sposób, lecz zależy od jawnie mierzonego ustosunkowania do grupy obcej. Zgodnie z modelem dysocjacyjnym Devine (1989) ze względu na powszechność kulturową wiedzy stereotypowej jej aktywizacja w zetknięciu z przedstawicielem grupy obcej jest automatyczna, czyli tendencja do

kategoryzowania osób w sposób zgodny ze stereotypem powinna występować niezależnie od świadomej akceptacji lub odrzucenia treści danego stereotypu. Metodologia użyta przez Wittenbrinka pozwoliła bardziej precyzyjnie wskazać, jakie aspekty stereotypu są aktywizowane automatycznie oraz ujawnić ich związek z miarami jawnymi.

W kolejnych badaniach Wittenbrinka, Judda i Park (2001) podjęto próbę określenia stopnia specyfiki efektów aktywizacji stereotypów, uzyskanych za pomocą prymowania semantycznego, gdy porówna się je z wynikami w zadaniu prymowania ewaluatywnego. W przypadku zastosowania poprzedzania semantycznego zasadniczo potwierdzono wcześniejsze wyniki świadczące o aktywizacji tylko cech zgodnych znaczeniowo ze stereotypem. Natomiast gdy zadaniem osoby badanej nie było podejmowanie decyzji leksykalnych, lecz – tak jak w przypadku prymowania ewaluatywnego – ocena pozytywności lub negatywności słów, zaobserwowano uogólnioną aktywizację słów o walencji negatywnej w odniesieniu do grupy obcej i walencji pozytywnej w odniesieniu do grupy własnej, niezależnie od tego czy dana cecha wchodziła w zakres znaczeniowy stereotypu, czy nie. Badania te dostarczyły kolejnych dowodów świadczących o tym, że czasy decyzji leksykalnych mogą być wiarygodnym źródłem informacji dotyczących siły aktywizacji specyficznych treści pamięciowych, zgodnych lub sprzecznych ze stereotypami kulturowymi.

Procedura decyzji leksykalnych i problematyka złożonych kategorii społecznych

Obszar badań, w którym procedura decyzji leksykalnych (w wersji bez prymowania) znalazła interesujące zastosowanie, dotyczy prezentowania złożonych kategorii społecznych (np. kategorii kobiety chińskiego pochodzenia lub czarnoskórego lekarza). W badaniach Macrae'a, Bodenhausena i Milne'a (1995) prezentowano osobom badanym krótki film wideo, w którym aktorka pochodzenia azjatyckiego zachowywała się zgodnie z aspektem stereotypu kobiety (malowanie twarzy) lub stereotypu Azjatki (jedzenie pałeczkami). Po obejrzeniu filmu badani wypełniali test decyzji leksykalnych, w którym należało wyłącznie odróżniać słowa od pseudosłów. W zależności od grupy eksperymentalnej, do której osoba badana była przydzielona (aktywizacja stereotypu kobiety lub Azjatki), oczekiwano różnic także w szybkości reagowania na cechy związane ze stereotypem kobiety lub Azjatki w LDT. Wyniki wykazały, że wcześniejsza aktywizacja jednej z dwóch kategorii społecznych, do których mogła zostać przypisana aktorka w prezentowanym filmie, odzwierciedliła się na poziomie czasów reakcji w zadaniu decyzji leksykalnych. Zaobserwowano relatywną facyli-

tację cech kobiecych i inhibicję cech osoby pochodzenia azjatyckiego w warunkach aktywizacji stereotypu kobiety i odwrotny wzorzec wyników w warunkach aktywizacji stereotypu Azjatki. Wyniki uzyskane przy użyciu procedury LDT wskazują zatem, że zadanie to może zarówno dostarczyć informacji o aktywizacji pewnych cech spójnych ze stereotypem, jak i wskazać na hamowanie niespójnych skojarzeń (przejawiające się wydłużeniem czasów reakcji w tych warunkach zadaniowych) (Bodenhausen i Macrae, 1998).

W badaniach Sinclair i Kundy (1999) podjęto podobny problem podwójnej kategoryzacji osoby spostrzeganej – z tą różnicą, że badaczki interesowało to, czy silniejsza aktywizacja cech związanych z jedną kategorią opisującą tę osobę (w tym przypadku był to czarnoskóry lekarz) będzie zależała od rodzaju uzyskanej wcześniej od owej osoby informacji zwrotnej (pozytywnej lub negatywnej) dotyczącej sposobu wykonania testu zdolności interpersonalnych. Zgodnie z założeniami w przypadku otrzymania od czarnoskórego lekarza negatywnej informacji zwrotnej w wykonywanym później LDT silniej aktywizowane powinny być słowa opisujące go jako Afroamerykanina, natomiast w przypadku informacji pozytywnej – słowa opisujące go jako lekarza. Zadanie decyzji leksykalnych składało się ze słów charakteryzujących zarówno lekarza, jak i Afroamerykanina. Na podstawie różnicy w czasach reakcji na te dwie grupy słów w warunkach pozytywnej vs. negatywnej informacji zwrotnej wnioskowano o względnej aktywizacji lub inhibicji określonego aspektu stereotypu. Wyniki badania Sinclair i Kundy (1999) potwierdziły ich założenia. Grupa osób badanych otrzymujących negatywną informację zwrotną aktywizowała cechy zgodne ze stereotypem Afroamerykanina i wyhamowywała cechy zgodne ze stereotypem lekarza, zaś grupa uzyskująca pozytywną informację zwrotną działała dokładnie na odwrót – aktywizowała elementy stereotypu lekarza i wyhamowywała elementy zgodne ze stereotypem Afroamerykanina.

Użycie LDT w badaniach złożonych kategorii wskazało na równoczesne współdziałanie procesów aktywizacji i inhibicji cech, zachodzące podczas konstruowania obrazu drugiej osoby. Prosty wskaźnik, jakim jest czas reakcji rozpoznawania słowa, wydaje się zatem trafnie odzwierciedlać dynamiczny i motywowany charakter stereotypowego przetwarzania informacji. Za pomocą tej metody udało się też uchwycić bardziej ekologiczny aspekt poznania społecznego, polegający na spostrzeganiu osób na kilku płaszczyznach równocześnie (płeć, pochodzenie etniczne, zawód itp.).

Zastosowanie LDT w badaniach nad uwarunkowaniami procesu aktywizacji stereotypów

Metodologię LDT stosowano nie tylko jako miarę relatywnego dostępu do jednej z kilku dostępnych poznawczo kategorii, lecz również w celu ukazania braku aktywizacji stereotypowych skojarzeń. Przykładem warunków, w których efekt automatycznej aktywizacji stereotypowych skojarzeń zostaje „zawieszony”, jest oddziaływanie celów przetwarzania informacji, jak również treningu określonego nastawienia umysłowego.

Galinsky i Moskowitz (2000) wykazali, że trening w przyjmowaniu perspektywy innej osoby może łagodzić automatyczne efekty aktywizacji stereotypu, wykryte przy użyciu zadania decyzji leksykalnych. W swych badaniach nawiązali do zjawiska zwiększonej aktywizacji cech stereotypowych (definiowanej jako szybsze czasy reakcji na cechy stereotypowe w zadaniu decyzji leksykalnych) pod wpływem wcześniejszych usiłowań stłumienia myśli stereotypowych przez jednostkę (Macrae i in., 1994). W badaniach Galinsky’ego i Moskowitz (2000) osoby badane otrzymały fotografię starszego mężczyzny i poproszono je o napisanie eseju na temat jednego dnia z jego życia. Jedna grupa eksperymentalna otrzymała instrukcję, aby podczas pisania eseju starała się nie myśleć w sposób stereotypowy o tej starszej osobie, drugą grupę poproszono o przyjęcie perspektywy tej osoby (zwiększenie podobieństwa z własną osobą), zaś grupa kontrolna pisała esej bez dodatkowych instrukcji. Zmienną zależną w tym eksperymencie były czasy reakcji na słowa zgodne ze stereotypem lub neutralne, uzyskane w zadaniu decyzji leksykalnych. Okazało się, że zastosowana przez autorów instrukcja dotycząca przyjmowania perspektywy, czyli nieużywania w eseju stereotypowych kategorii do opisu starszej osoby, praktycznie zniwelowała efekt aktywizacji stereotypu uzyskany w LDT. Natomiast grupa, która miała za zadanie tłumić stereotypowe myśli, potrafiła kontrolować ekspresje stereotypu na poziomie treści opisywanych w eseju, lecz na poziomie czasów decyzji leksykalnych reagowała szybciej na słowa zgodne ze stereotypem. Badania te wykazały, że dostępność stereotypowych charakterystyk może być modyfikowana przez wcześniej jawnie aktywizowane cele jednostki. Inna interesująca konkluzja z tych badań dotyczy możliwości używania miary LDT do określenia poziomu, na jakim osoby badane kontrolują swe stereotypowe myśli. Korzystając z tej procedury, można stwierdzić, czy niekomunikowanie stereotypowych treści wynika ze strategicznych zachowań podmiotu, czy też tego, że odpowiednie stereotypowe skojarzenia nie zostały zaktywizowane w pamięci (np. dzięki uprzedniemu treningowi).

Wyniki o podobnym znaczeniu, wskazujące na brak aktywizacji stereotypowych kategorii pod wpływem uprzedniego treningu pewnego nastawienia umysłowego, uzyskali w swych badaniach Sassenberg i Moskowitz (2005). Prosilili oni osoby badane o myślenie o epizodach ze swego życia, w których zachowały się kreatywnie lub rozważnie, a następnie dali im do rozwiązania zadanie decyzji leksykalnych w wersji z prymowaniem semantycznym. Prymę stanowił obrazek osoby czarnoskórej, a decyzje leksykalne dotyczyły stereotypowo przypisywanych czarnoskórnym cech. Zaobserwowano, że badani wprowadzeni w nastawienie umysłowe na kreatywne zachowanie – w porównaniu z osobami z drugiej grupy, nastawionej na rozważne zachowanie oraz grupy kontrolnej – reagowały istotnie wolniej na słowa stereotypowe. Autorzy interpretują te wyniki, odwołując się do hamującego wpływu wzbudzonego nastawienia umysłowego na dostępność stereotypowych skojarzeń (mierzonych przy użyciu LDT). Z badań Galinsky’ego i Moskowitz (2000) oraz Sassenberga i Moskowitz (2005) można wyprowadzić wspólną konkluzję metodologiczną, że wzbudzenie określonego nastawienia mentalnego (na empatię lub kreatywność), które jest niezgodne z myśleniem stereotypowym, blokuje dostęp do treści stereotypowych, mierzony szybkością podejmowania decyzji klasyfikacyjnych. LDT wydaje się zatem wrażliwe na kontekstowo uruchomione poznawcze nastawienia na określony sposób przetwarzania informacji.

Zagadnienie wpływu bardziej podstawowych zmiennych poznawczych, takich jak cele przetwarzania informacji (np. przetwarzanie na poziomie semantycznym lub percepcyjnym), na dostępność leksykalną słów zgodnych z stereotypem kulturowym podjęto w eksperymencie Macrae’a i współpracowników (Macrae, Bodenhausen, Milne, Thorn i Castelli, 1997). Uczestnikom podawano różne zestawy instrukcji (cele przetwarzania informacji): dotyczących przeszukiwania prezentowanych obrazków pod kątem obecności na nich czarnych kropek (detekcja cech) lub klasyfikowania pojawiających się na obrazkach obiektów na ożywione i nieożywione (decyzje semantyczne). Wśród prezentowanych obrazków znajdowały się zdjęcia przedstawiające kobiece twarze lub przedmioty codziennego użytku. Bezpośrednio po ekspozycji obrazka osoby badane podejmowały decyzje leksykalne. Eksponowane ciągi liter zawierały słowa zgodne i niezgodne ze stereotypem kobiety oraz bezsensowne. Okazało się, że grupa osób, której wyznaczonym celem była detekcja cech, nie zaktywizowała stereotypu płci (nie było istotnych różnic w czasach reakcji na cechy zgodne i niezgodne ze stereotypem), natomiast grupa, która klasyfikowała obrazki, aktywizowała ów stereotyp.

Wyniki te autorzy traktują jako dowód na poparcie koncepcji uwarunkowanego kontekstem i nie w pełni automatycznego charakteru procesu aktywizacji stereotypów. Interpretacja ta wynika z tego, że nie wystarczy sama prezentacja kategorii wzbudzającej stereotyp, aby jednocześnie uruchomić sieć skojarzeń z nią powiązanych, lecz konieczne jest przetwarzanie prezentowanych bodźców na poziomie semantycznym. Wheeler i Fiske (2005) nawiązując do badań nad znaczeniem celów przetwarzania informacji jako czynników moderujących aktywizację stereotypów, udowodniły, że konieczny jest cel kategoryzacji zdjęć, aby badani mogli reagować szybciej na cechy zgodne ze stereotypem tej grupy osób (np. zdjęcie osoby czarnoskórej i cechy stereotypowe). Autorki wykazały również, że kiedy cel dotyczył zindywidualizowanego spostrzegania twarzy lub traktowania zdjęć wyłącznie jako bodźców wizualnych, aktywizacja stereotypowych skojarzeń mierzona za pomocą zadania decyzji leksykalnych nie występowała.

W badaniach nawiązujących do tej tematyki zastosowano metodę LDT w celu pomiaru wpływu specyficznych trybów przetwarzania informacji (*processing modes*) na dostępność stereotypowych skojarzeń stereotypu (Bukowski, 2006). Osoby badane w zależności od warunku eksperymentalnego uczestniczyły najpierw w treningu klasyfikacji neutralnych słów lub zapamiętywania tego samego zestawu słów w celu ich późniejszego rozpoznania. Trening służył wprowadzeniu badanych w tryb przetwarzania informacji związany z kategoryzowaniem lub rozpoznawaniem zapamiętanych wcześniej słów. Następnie osoby badane wykonywały LDT w wersji z prymowaniem semantycznym, w którym prymą była kategoria stereotypowa (zadanie testowało aktywizację stereotypu Romów) lub neutralna, zaś słowami docelowymi, z którymi wiązały się decyzje leksykalne, były cechy zgodne i niezgodne ze stereotypem, neutralne oraz pseudosłowa (procedura analogiczna do zastosowanej przez Wittenbrinka i in., 1997). Wyniki badania dowiodły, że aktywizacja skojarzeń stereotypowych zachodziła wyłącznie w warunkach treningu kategoryzacyjnego przetwarzania, nie występowała zaś wtedy, gdy umysł badanych był nastawiony na przetwarzanie indywidualnych egzemplarzy, bez dokonywania starań łączenia ich z nadrzędnymi kategoriami. Automatyczny efekt aktywizacji stereotypu może być zatem ograniczony nie tylko poprzez typ aktywności umysłowej, uruchomionej podczas wykonywania LDT, ale i bezpośredni kontekst sytuacyjny związany z rodzajem aktywności umysłowej podejmowanej przed pomiarem stereotypu. Typ aktywności poznawczej niezgodny z kategoryzacyjnym sposobem przetwarzania słów (jak podczas klasyfikacji słów w LDT), związany zaś

z zapamiętywaniem poszczególnych egzemplarzy, może osłabić lub nawet zniwelować efekty uzyskiwane za pomocą tego zadania, interpretowane jako automatyczna aktywizacja skojarzeń stereotypowych.

Możliwości i ograniczenia paradygmatu decyzji leksykalnych w badaniach nad aktywizacją kategorii społecznych

Wykorzystanie zadania decyzji leksykalnych jako miary dostępu semantycznego do reprezentacji stereotypu pozwoliło na lepsze uchwycenie tych elementów wiedzy stereotypowej, które wiążą się z istnieniem pewnych skojarzeń pomiędzy naczelnymi kategoriami a przypisywanymi im charakterystykami, a których bezpośredni pomiar (wymagający np. odpowiedzi na pytania kwestionariuszowe) był podatny na błędy. To samo narzędzie przyczyniło się zarazem do osłabienia przekonania co do silnie zautomatyzowanego charakteru stereotypowych skojarzeń; za pomocą LDT możliwe było wychwycenie subtelnych efektów oddziaływania motywacji i celów jednostki oraz bezpośredniego kontekstu przetwarzania informacji (Blair, 2002; Kunda i Spencer, 2003). Na podstawie wyników uzyskanych przy użyciu LDT autorzy badań byli także w stanie wnioskować na temat struktury wiedzy stereotypowej – na przykład badania nad złożonymi kategoriami wykazały, że nie jest ona uporządkowana hierarchicznie, lecz zgodnie z celami jednostki, zależna od wymogów środowiskowych i funkcji owej reprezentacji, jaką ma pełnić w trakcie interakcji społecznej. Paradygmat decyzji leksykalnych znajduje zatem zastosowanie w badaniu problematyki selekcji określonego sposobu i poziomu kategoryzacji, która ma istotne implikacje teoretyczne związane z organizacją wiedzy społecznej podmiotu (Bargh, 2006).

Czy jednak efektów aktywizacji struktur pojęciowych za pomocą LDT można używać do badania trwałych i stabilnych reprezentacji stereotypowych lub nawet uprzedzeń? Decyzje leksykalne związane z rozpoznawaniem słów mogą dostarczyć informacji o tym, jakie elementy naszego słownika zostały wyselekcjonowane i mogą być użyte do opisu rzeczywistości społecznej. Jednakże wnioskowanie o istnieniu trwałych przekonań lub negatywnego ustosunkowania do przedstawicieli innych grup na bazie takiej informacji, może być pewnym nadużyciem tej metodologii. Pomimo że walencja słów ma znaczenie także przy podejmowaniu decyzji leksykalnych, to trudno wnioskować na podstawie szybszych reakcji na słowa negatywne i zgodne ze stereotypem o trwałym negatywnym ustosunkowaniu osoby badanej do określonej grupy społecznej. Czas ten odzwierciedla jedynie to, że w danym momencie posiadamy w umyśle aktywną repre-

zentację przedstawicieli danej grupy, zgodną z negatywnym stereotypem kulturowym. Trudno natomiast ocenić, czy efekt ten wyniknął z precyzyjnie skonstruowanej sytuacji eksperymentalnej, która uruchomiła określony sposób myślenia, czy z głęboko zakorzenionych przekonań. Argument ten może działać również w drugą stronę, a mianowicie brak aktywizacji stereotypowych skojarzeń w danym momencie nie oznacza, że dana osoba rzeczywiście w pełni podziela stereotyp dotyczący określonej kategorii społecznej. LDT nie wydaje się być również miarą, która pozwoliłaby ocenić, czy stereotyp będzie zastosowany w rozumowaniu lub zachowaniu. Warto przypomnieć, że początki stosowania tej metody wiązały się z poszukiwaniem mechanizmów odpowiedzialnych za facylitację znaczeń podczas czytania tekstów, a zatem można jedynie stwierdzić, że zadanie to dostarcza informacji o tym, jaki zakres pojęciowy uległ aktywizacji. Wydaje się jednak, że problemy z wykorzystywaniem paradygmatu decyzji leksykalnych pojawiają się raczej na poziomie wniosków wyciąganych z wyników uzyskanych przy użyciu LDT niż samych obszarów lub sposobów jego zastosowań.

Powszechność stosowania decyzji leksykalnych jako wskaźnika aktywizacji stereotypu zmusza do myślenia o stereotypach w kategoriach cech lub atrybutów przypisywanych danej grupie. Pojawia się zatem kwestia sposobu reprezentacji stereotypów, szerzej zaś – integracji sieci skojarzeń w spójną reprezentację, która umożliwi rozumienie otoczenia i zachowań innych ludzi. Nie jest jednak przesądzone, że odwoływanie się do cech i nadrzędnych kategorii to wystarczający poziom opisu zjawiska aktywizacji stereotypu; być może konieczne jest rozważanie już na tym etapie przetwarzania informacji stereotypowej odgórnego wpływu naiwnych teorii lub kauzalnych sposobów rozumienia rzeczywistości społecznej przez jednostkę (Wittenbrink, Gist i Hilton, 1997).

Na podstawie wyników uzyskanych za pomocą paradygmatu decyzji leksykalnych można sporo powiedzieć o strukturze reprezentacji pamięciowej kategorii społecznych. Inspirującym zadaniem badawczym jest próba określenia, w jaki sposób te wyselekcjonowane elementy reprezentacji współtworzą wiedzę sformułowaną w postaci propozycjonalnej (sądów, przekonań). Poznawcze badania nad rozumieniem tekstów zachęciły badaczy z nurtu społecznego poznania do korzystania z LDT jako narzędzia do badania reprezentacji rzeczywistości społecznej. Jednakże aby nadać znaczenie tekstowi jako całości, konieczne jest zintegrowanie poszczególnych elementów i połączenie ich w sieć zależności przyczynowo-skutkowych. Dążenie do koherencji w obrębie systemu pojęciowego jest istotnym elementem nadawania sensu

i rozumienia otoczenia (Thagard, 2000). Trudno wyjaśnić, jak dana osoba kategoryzuje rzeczywistość społeczną, bez odwoływania się do regulacyjnych funkcji systemu motywacyjno-emocjonalnego, które nadają spójność i sens posiadanej wiedzy. Badanie struktury skojarzeń za pomocą decyzji leksykalnych – choć nie ujmuje tych złożonych procesów – wydaje się jednak ujawniać, na bardziej podstawowym poziomie, w jaki sposób budowane są reprezentacje świata społecznego.

LITERATURA CYTOWANA

- Aarts, H., Dijksterhuis, A. (2003). The silence of the library: Environment, situational norm, and social behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 18–28.
- Balota, D. A. (1990). The role of meaning in word recognition. W: D. A. Balota, G. B. Flores d'Arcais, K. Rayner (red.), *Comprehension processes in reading* (s. 9–32). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Balota, D. A., Ferraro, F. R., Connor, L. T. (1991). On the early influence of meaning in word recognition: A review of the literature. W: P. J. Schwanenflugel (red.), *The psychology of word meanings* (s. 187–222). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bargh, J. A. (2006). What have we been priming all these years? On the development, mechanisms, and ecology of non-conscious behavior. *European Journal of Social Psychology*, 36, 147–168.
- Bargh, J. A., Chartrand, T. L. (2000). Studying the mind in the middle: A practical guide to priming and automaticity research. W: H. T. Reis, C. M. Judd (red.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* (s. 253–285). New York: Cambridge University Press.
- Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., Strack, F. (1995). Attractiveness of the underlying: An automatic power à sex association and its consequences for sexual harassment and aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 768–781.
- Becker, C. A. (1976). Allocation of attention during visual word recognition. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 4, 556–566.
- Blair, I. V. (2002). The malleability of automatic stereotypes and prejudice. *Personality and Social Psychology Review*, 6, 242–261.
- Bodenhausen, G. V., Macrae, C. N. (1998). Stereotype activation and inhibition. W: R. S. Wyer, Jr. (red.), *Stereotype activation and inhibition: Advances in social cognition* (t. 11, s. 1–52). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brauer, M., Wasel, W., Niedenthal, P. (2000). Implicit and explicit components of prejudice. *Review of General Psychology*, 4, 79–101.
- Bukowski, M. (2006). Kontekst i stereotypizacja: ograniczanie aktywizacji stereotypu poprzez trening analitycznego przetwarzania informacji. *Psychologia Społeczna*, 2, 44–52.

- Collins, A. M., Loftus, E. F. (1975). A spreading activation theory of semantic processing. *Psychological Review*, 82, 407–428.
- Collins, A. M., Quillian, M. R. (1969). Retrieval time from semantic memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 8, 240–247.
- Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 5–18.
- Dovidio, J. F., Evans, N., Tyler, R. B. (1986). Racial stereotypes: The contents of their cognitive representations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22, 22–37.
- Fazio, R. H., Olson, M. A. (2003). Implicit measures in social cognition research: Their meaning and use. *Annual Review of Psychology*, 54, 297–327.
- Fazio, R. H., Sanbonmatsu, D. M., Powell, M. C., Kardes, F. R. (1986). On the automatic activation of attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 229–238.
- Forster, K. I. (1979). Levels of processing and the structure of language processor. W: W. E. Cooper, E. C. T. Walker (red.), *Sentence processing: Psycholinguistic studies presented to Merrill Garrett* (s. 27–85). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gaertner, S. L., McLaughlin, J. P. (1983). Racial stereotypes: Associations and ascriptions of positive and negative characteristics. *Social Psychology Quarterly*, 46, 23–30.
- Galinsky, A. D., Moskowitz, G. B. (2000). Perspective taking: Decreasing stereotype expression, accessibility, and in-group favoritism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 708–724.
- Gilbert, D. T., Hixon, J. G. (1991). The trouble of thinking: Activation and application of stereotypic beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 509–517.
- Harley, T. A. (1995). *The psychology of language: From data to theory*. Oxford, UK: Taylor & Francis.
- Higgins, E. T. (1996). Knowledge activation: Accessibility, applicability, and salience. W: E. T. Higgins, A. W. Kruglanski (red.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (s. 133–168). New York: Guilford Press.
- Higgins, E. T., Bargh, J. A., Lombardi, W. (1985). The nature of priming effects on categorization. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 11, 59–69.
- Jonas, K. J., Sassenberg, K. (2006). Knowing how to react: Automatic response priming from social categories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 709–721.
- Kruglanski, A. W., Shah, J. Y., Fishbach, A., Friedman, R., Chun, W. Y., Sleeth-Keppler, D. (2002). A theory of goal systems. W: M. P. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology* (t. 34, 331–376). New York: Academic Press.
- Kunda, Z., Spencer, S. J. (2003). When do stereotypes come to mind and when do they color judgment? A goal-based theoretical framework for stereotype activation and application. *Psychological Bulletin*, 129, 522–544.
- Lashley, K. S. (1951). The problem of serial order in behavior. W: L. A. Jeffress (red.), *Cerebral mechanisms in behavior: The Hixon symposium* (s. 112–146). New York: Wiley.
- Macrae, C. N., Bodenhausen, G. V., Milne, A. B. (1995). The dissection of selection in person perception: Inhibitory processes in social stereotyping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 397–407.
- Macrae, C. N., Bodenhausen, G. V., Milne, A. B., Jetten, J. (1994). Out of mind but back in sight: Stereotypes on the rebound. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 808–817.
- Macrae, C. N., Bodenhausen, G. V., Milne, A. B., Thorn, T. M. J., Castelli, L. (1997). On the activation of social stereotypes: The moderating role of processing objectives. *Journal of Experimental Social Psychology*, 33, 471–489.
- McConahay, J. B. (1986). Modern racism, ambivalence and the Modern Racism Scale. W: J. F. Dovidio, F. L. Gaertner (red.), *Prejudice, discrimination, and racism* (s. 91–125). Orlando, FL: Academic Press.
- Meyer, D. E., Schvaneveldt, R. W. (1971). Facilitation in recognizing pairs of words: Evidence of a dependence between retrieval operations. *Journal of Experimental Psychology*, 90, 227–235.
- Morton, J. (1969). The interaction of information in word recognition. *Psychological Review*, 76, 165–178.
- Musch, J., Klauer, K. C. (2003). *The psychology of evaluation: Affective processes in cognition and emotion*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Neely, J. H. (1977). Semantic priming and retrieval from lexical memory: Roles of inhibitionless spreading activation and limited capacity attention. *Journal of Experimental Psychology: General*, 106, 226–254.
- Posner, M. I., Snyder, C. R. R. (1975). Attention and cognitive control. W: R. L. Solso (red.), *Information processing and cognition: The Loyola symposium* (s. 55–85). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sassenberg, K., Moskowitz, G. B. (2005). Don't stereotype, think different! Overcoming automatic stereotype activation by mindset priming. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 506–514.
- Seidenberg, M. S. (1990). Lexical access: A theoretical soupstone? W: D. A. Balota, G. B. Flores d'Arcais, K. Rayner (red.), *Comprehension processes in reading* (s. 33–71). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sinclair, L., Kunda, Z. (1999). Reactions to a Black professional: Motivated inhibition and activation of conflicting stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 885–904.
- Stangor, C., Lange, J. E. (1994). Mental representation of social groups: Advances in understanding stereotypes and stereotyping. W: M. P. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology* (t. 26, s. 357–416). San Diego: Academic Press.
- Thagard, P. (2000). *Coherence in thought and action*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Wheeler, M. E., Fiske, S. T. (2005). Controlling racial prejudice: Social cognitive goals affect amygdala and stereotype activation. *Psychological Science*, 16, 56–63.
- Wittenbrink, B., Gist, P. L., Hilton, J. L. (1997). Structural properties of stereotypic knowledge and their influences on

- the construal of social situations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 526–543.
- Wittenbrink, B., Judd, C. M., Park, B. (1997). Evidence for racial prejudice at the implicit level and its relationship with questionnaire measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 262–274.
- Wittenbrink, B., Judd, C. M., Park, B. (2001). Evaluative versus conceptual judgments in automatic stereotyping and prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37, 244–252.

Lexical decision task applications to study stereotype activation

Marcin Bukowski

Institute of Psychology, Jagiellonian University

Abstract

This paper attempts to systemize the knowledge about some effects obtained with the lexical decision task and to provide a critical analysis of some applications of this method in the domain of social cognition. The sources of this procedure residing in cognitive psychology and psycholinguistics research on word recognition and lexical access are emphasized. The possible variations of the lexical decision procedure (as part of the semantic priming paradigm and as a separate procedure) are presented, together with an analysis of its adaptations in research on the accessibility of stereotypes and multiple categories. Results obtained with this procedure indicating a conditional automaticity of stereotype activation processes are presented. Finally, possible limitations of the method are drawn and areas of research on stereotyping that demand the use of methods which go beyond the study of associations between concepts are indicated.

Key words: lexical decision task, semantic priming, stereotype activation

Złożono: 23.07.2007

Złożono poprawiony tekst I: 18.12.2007

Złożono poprawiony tekst II: 11.01.2008

Zaakceptowano do druku: 12.01.2008